

DE ROL VAN ALGEMENE EVIDENTIES IN GESPROKEN ARGUMENTATIE

Inleiding

In het eerste deel van mijn lezing laat ik zien welke rol algemene evidenties kunnen spelen in gesproken argumentatief taalgebruik. Dat betekent voor mij, dat ik me aan de hand van van concreet materiaal, dus bandopnamen, afvraag wat er talig en interactioneel gebeurt op het moment dat een spreker een algemeen-evidente uitspraak doet. Onder dit laatste versta ik een uitspraak waarin een spreker de stand van zaken waarover het gaat in en door zijn/haar concrete spreken een zekere *algemeenheid* meegeeft, bv. wat betreft plaats, tijd of betrokken (groepen) personen. Het kan hier de formulering van *normen* of van *wetten* betreffen;¹ in principe tenminste, want in de praktijk zijn het normatieve en het wetmatige karakter innig verweven. Onder *evidentie* versta ik in dit verband dat de spreker met het uitspreken ervan een beroep doet op een min of meer *geconventionaliseerd* bewustzijns-element.² Dit laatste formuleer ik vrij algemeen omdat juist het expliciteren van een algemene evidentie door een taalgebruiker wijst op het omstreden karakter ervan in de inschatting van de spreker m.b.t. zijn hoorder, en een *onderdeel* is van de strijd die gaande is.

Bij de selectie van tekstfragmenten heb ik me laten leiden door de talige generalisatie- en evidentie-indicatoren die voorkomen in de formuleringen van algemene evidenties. Het gaat hier bv. om generaliserende pers. voornaamwoorden of nominale categoriseringen, en om partikels als *toch* en *gewoon*. De preciese mate van generalisatie blijkt overigens nauwelijks ondubbelzinnig vast te stellen; daar kom ik nog op terug.

Mijn materiaal bestaat uit een bandopname van interviews die eind 1979 gehouden zijn met jongeren die regelmatig het Quellijncentrum, een buurthuis in een Amsterdamse volksbuurt, bezoeken; dit in het kader van het jongerenprogramma van Radio Stad Amsterdam. Vier van mijn fragmenten zijn uit dit programma afkomstig, alleen het laatste stamt uit een ander jongerenprogramma, eveneens op Radio Stad uitgezonden. De redelijke homogeniteit van dit materiaal maakt het mogelijk de *gesprekssituatie* en de

achtergrond van de geïnterviewde jongeren enigszins bij de analyse te betrekken. In dit verband past een opmerking over mijn eigen positie als *analyticus*. Naar mijn mening verschilt die positie slechts *gradueel* van die van de gespreksdeelnemers. Ook ik gebruik mijn kennis als spreker van de Nederlandse taal en inwoner van Nederland bij het identificeren van algemene evidenties, ik doe dat alleen met een wat theoretischer doel dan de gespreksdeelnemers. En net zo als het verschil in milieu of subculturele achtergrond tussen interviewer(s) en geïnterviewden een belangrijke rol speelt in het gesprek en met name bij het uitspreken van algemene evidenties, speelt het verschil in achtergrond tussen mij en de geïnterviewden een rol bij het identificeren van die algemene evidenties. Het is een bekend feit dat men de evidenties van een vreemde (sub)cultuur scherper waarneemt dan die van de eigen omgeving. In die zin zit er in mijn materiaalselectie en waarschijnlijk ook in de analyses onvermijdelijk een element van interpretatie, en het zou zinloos en verullend zijn te proberen dat element te elimineren. Wel zal ik mijn keuzes en analyses zoveel mogelijk controleerbaar maken aan de hand van het tekstmateriaal. In de tweede helft van mijn lezing trek ik eerst een paar voorlopige conclusies uit mijn analyses. Daarna werk ik een paar consequenties van mijn manier van werken uit voor bestudering van argumentatie in het algemeen en vergelijk die met de meer gebruikelijke werkwijze. Tot zover het overzichtje van wat er volgt. Tot slot van deze inleiding wil ik nog iets zeggen over mijn gebruik van het woord *verklaring* dat nogal eens zal opduiken in mijn analyses. Door argumentaties en delen van argumentaties op te vatten en te benoemen als verklaringen die de jongeren geven voor de eigen uitspreken en handelingen, laat ik het specifieke karakter van die verklaringen per geval in het midden. Telkens zal concreter aangegeven moeten worden of het om een rechtvaardiging, een verduidelijking, een motiverende uitleg, een verontschuldiging of om iets anders gaat. Door het gebruik van de term *verklaring* probeer ik het gemeenschappelijke in alle hierboven genoemde uitwerkingen te treffen.

Mijn term verklaring heeft dus weinig te maken met (na-
tuur) wetenschappelijke of causale verklaringen en is
daarentegen eerder bedoeld als het Nederlands equiva-
lent van het Duitse "Begründen"³ of het Engelse "to
account for" in de omschrijving die Duitse vertalers van het
artikel *Accounts* van Scott en Lyman daaraan geven⁴:

Vielmehr geht es hier darum, dass Handelnde versuchen, ihr Han-
deln so darzustellen, dass es auf der Basis von intersubjektiv
geteilten Hintergründerwartungen verständlich und akzeptabel
erscheinen kann. "Accounts" zielen auf die "Normalisierung"
von solchen Handlungen, die nicht Erwartungen von Interaktions-
partner entsprechen oder in irgendeinem Sinn als unangemessen
erscheinen oder erscheinen könnten. Es geht bei den "Accounts"
in der Regel nicht um die Klärung der wirklichen Gründe oder
Ursachen von Handlungen, vielmehr kommt es bei diesen Sprech-
akten auf praktische Wirksamkeit im Sinne einer Wiederherstellung
des gestörten oder bedrohten Gleichgewichts in der Interaktion
an.

Daarbij teken ik wel aan dat hier m.i. wat eenzijdig de na-
druk op de aanpassing van spreker aan hoordersverwach-
tingen wordt gelegd. De spreker kan juist door zijn ver-
klaring proberen deze verwachtingen te veranderen⁵. Daar-
naast moeten we bedenken dat de conflicten tussen spre-
kershandelingen en hoordersverwachtingen waarvan hier
sprake is in het merendeel van de gevallen op een vrij
subtiel en onuitgesproken niveau liggen, en zeer tijdelijk
van aard kunnen zijn.

1. Analyses

1.1 Als je ouder wordt

Het gesprek gaat over de ruimte die de tieners in het
buurthuis voor zichzelf aan het inrichten zijn met
zelf gekochte spullen. De spreker oppert dat er op die
manier minder vernield zal worden en dat verdere ver-
nielingen bestraft moeten gaan worden⁶: fragment 1.

De vraag van I drukt twijfel uit aan de blijvende effecten
van de genoemde oplossing en vraagt in zijn meer general-
iserende formulering naar meer "definitieve" oplossingen
(1-2). Die vraag en vooral de enigszins pessimistische onder-
toon erin (houdt "zoiets" ooit op?) heeft een wat uitda-
gend karakter⁷ omdat de ondervraagden zelf tot de po-
tentiële groep van vernielers behoren of in ieder geval be-
hoorden.

B kondigt aan dat hij iets te zeggen heeft (*nou*, 2), en
wanneer A, die het pessimisme in I haar vraag duidelijk
overneemt is uitgesproken, krijgt hij de beurt (*ja?*, 3). Hij
opent dan met een versie van *het verstand komt met de
jaren*. Het gaat hier duidelijk om een topisch⁸ element, wat
in dit geval blijkt uit de verbondenheid met ingeburgerde
zegswijzen (vgl. ook *oud en wijs genoeg*). Daarbij behoort
deze conventionaliteit tot de gedeelde kennis van de ge-
spreksdeelnemers. Waar het nu om gaat is de specifieke ta-
lige en conversationele realisering van dit element, en
daarover wil ik twee dingen opmerken.

Het eerste dat opvalt is het gebruik van *je* (3 e.v.), dat
we in dit materiaal nog vele malen zullen tegenkomen. Ik
kan hier niet uitgebreid op *je* ingaan⁹ en beperk
me ertoe te zeggen dat in *je* verschillende betekenissen-
merken in wisselende onderlinge verhouding opgenomen
kunnen zijn: een element van sprekersreferentie, een ele-
ment van hoordersreferentie en een element van general-
iserende referentie naar personen in soortgelijke situaties
of in het algemeen. In het hier geanalyseerde *je* en in de
meeste andere gevallen in dit materiaal, is de hoordersre-
ferentie van het *je* nagenoeg verstomd en zijn het eerste en
het derde betekenis-element gelijkelijk aanwezig in nog nader
te karakteriseren verhoudingen.

Het tweede dat ik wil opmerken over de opening van B
is dat het "spreekwoord" er niet volstrekt vloeiend uit-
komt. De korte pauze tussen het eerste deel *als je ouder
wordt* en het erop volgende *word je verstandiger* werpt
licht op de conversationele constructie van deze algemene
evidentie¹⁰. Het eerste deel is op zichzelf al een antwoord
op I's vraag, voorlopig afgerond met een *hè* dat enige afdoend-
heid en misschien ook evidentie suggereert.

(1)	I:	hmmm ja denk je dat dat dan/dat ophoudt (..) als je (..)
(2)	I:	ja wanneer stopt dat (..) vernielingen en zo
	A:	( ) vernielingen zullen
	B:	nou
(3)	A:	altijd gebeuren
	I:	ja?
	B:	als je eeh ouder wordt hè (..) dan word je
(4)	B:	verstandiger eeh dan ga je nadenken over wat je doet en en wat je
	C:	( )
(5)	B:	niet kan doen (..) wat je wel kan doen (..) nou ik vind gewoon dat
(6)	B:	eh als je ouder wordt dat je dat eh
	C:	dat je niet meer van die lullige dingetjes doet of zo

Fragment 1

Het tweede deel wordt nu toegevoegd als (het begin van) een soort verklaring van het eerste deel. Door een beroep op de conventionele verbinding tussen leeftijd en verstand wordt het eerste deel van het antwoord in een ruimer kader geplaatst; de generaliserende betekenis van het eerste *je* wordt er zeker door versterkt. Het volgende deel van zijn beurt (4-5) werkt het begrip *verstandiger* uit, waarbij het abstractieniveau gehandhaafd blijft. Als B op zoek is naar nóg een parafrase neemt C het over en trekt de concrete handelingsconsequentie (6).

We zien hier een *reeks* verklaringen die zo is opgebouwd dat ieder element het direkt voorafgaande element verklaart resp. uitwerkt. Deze reeks is in principe niet afgesloten met het tweede of derde element, maar heeft integendeel een potentieel oneindige "recursiviteit". De lengte en opbouw van een reeks hangen af van de conversationele noodzaak die in het specifieke gesprek aanwezig is voor het geven van telkens nieuwe verklaringen. Dit principe zal in par. 2.4 een duidelijker illustratie krijgen.

Een eerste conclusie die we hieruit kunnen trekken is dat de topische elementen cq. zegswijzen niet in hun geheel "klaarliggen" in het bewustzijn van de spreker, maar ook *zelf* aan conversationele constructie onderhevig zijn. Hierboven heb ik laten zien hoe twee elementen elkaar in hun onderlinge prospectieve en retrospectieve wisselwerking betekenis verlenen via hun preciese formulering en rangschikking in een spreekbeurt. De generalisatie die voltrokken wordt is in de eerste plaats resultaat van dit concrete proces. Iets anders is dat er in het voltrekken van die generalisatie wél een beroep gedaan wordt op resp. gebruik gemaakt wordt van de bekendheid die een verbinding van deze bepaalde elementen heeft. In dat beroep zit een specifieke meerzinnigheid die door Neal R. Norrick treffend geformuleerd wordt¹¹:

(...) a speaker who utters a proverb performs an act of quoting, but he also intends his utterance to bear a particular meaning in the context.

Enerzijds wordt iets van algemene strekking geponeerd, anderzijds gebeurt dit met het oog op uiterst specifieke con-

textafhankelijke betekenis effecten. In het onderhavige geval is het bv. de vraag in hoeverre het ouder-verstandigerbeeld verwijst naar een centrale propositie in het wereldbeeld van de spreker. Het lijkt niet aannemelijk dat B instemt met de propositie in het geval van een conflict met zijn ouders. Dan zou dus in het *ouder* een leeftijds-grens vervat zijn zodanig dat hij op grond van de propositie niet minder verstandig geacht kan worden dan zijn ouders.

Anderzijds generaliseert B duidelijk wel naar een ontwikkeling van *verstandiger* worden die niet alleen hemzelf betreft maar uitgestrekt wordt naar in principe al zijn leeftijdgenoten. In die generalisatie wordt tegemoet gekomen aan de algemene strekking van L's vraag. Een en ander is natuurlijk weer allerminst ondubbelzinnig, en de meerduidigheden werpen weer licht op het *normatieve* karakter van B's uitspraken.

Het is nl. uitstekend mogelijk zijn (en C's) bijdrage te interpreteren als beschrijving van de eigen ontwikkeling naar een minder kinderachtig gedrag en niet als een bewering over het ophouden van vernielgedrag boven een bepaalde leeftijdsgrens. D.w.z. leeftijdgenoten die zich aan vernielingen schuldig maken vormen geen uitzondering op de regel, maar zitten eenvoudig nog niet in het stadium van "nadenken over wat je wel en niet kan doen"¹² en doen nog steeds van die "lullige dingetjes". Uit deze laatste twee formuleringen blijkt duidelijk dat B en C zich profileren tegenover de vernielers. Er bestaat een zeker groepsbewustzijn t.o.v. "kinderachtige" tieners.

We concluderen dat de generaliserende termen inclusief de algemene evidentie hier eerder een *maatgevende* ontwikkeling beschrijven dan een alom waarneembare ontwikkeling.

1.2 Hoeveel mensen

Op verzoek van I heeft A net iets verteld over de afspraken die de tieners op het buurthuis gemaakt hebben over alcoholverbruik. Op maandag wordt er niet gedronken, en vrijdags alleen het laatste uur van de avond: fragment 2.

(1)	I:	(een soort) bescherming voor jezelf (-) dat je de volgende dag
(2)	I:	weer moet werken
	A:	ja (en zo) eh tis niet leuk eh voor die andere
(3)	A:	meiden en zo
	B:	hoeveel ellende hebben de mensen niet
	C:	( ) door de
(4)	C:	microfoon praten
	B:	als je een gezin hebt (-) ja? (..) en je/ en je
(5)	B:	moeder of je vader die drink/ is een stevig drinker hoeveel ellen/
(6)	B:	hoeveel mensen hebben er niet ellende thuis (..) ruzie (..)
(7)	B:	ja? van dat alcohol of wat anders/ hoeveel vechtpartijen/
(8)	B:	ga maar es/ ga 's nachts maar es kijken zaterdag bij die café
(9)	B:	hiero (..) andere café of die café (-) nou (er is overal) een
(10)	B:	matpartij

Fragment 2

I vraagt naar een verklaring van de drinkverboden door zelf een verklaring ter goedkeuring aan te bieden (1-2). A biedt een andere praktische verklaring door te wijzen op het ongemak voor de andere aanwezigen (meiden) die kennelijk niet drinken. B brengt nu elders gesitueerde alcoholproblemen ter sprake die volgens hem veel voorkomen, te weten in gezinssituaties (3-7). Daarbij identificeert hij zich op een bepaald moment met de positie van de kinderen in de probleem gezinnen. Na dit *je*-intermezzo volgt weer een generalisatie naar *mensen* en hij lijkt van alcoholproblemen over te gaan op gezinsproblemen in het algemeen (*ruzie*, r. 6). Het vervolg, dat handelt over vechtpartijen bij café's, is weer duidelijk verbonden aan het alcoholthema.

Het verband tussen deze beurt van B en I's vraag is niet op slag duidelijk. Het lijkt erop dat de beschreven problemen, ook al zijn ze elders gesitueerd, voor B een belangrijke verklaring vormen voor de drinkbeperkingen op het buurthuis. Ze kunnen als achtergrond fungeren voor de praktische verklaring die A eerder geeft. De generalisaties die B hier voltrekt zijn niet zozeer gemotiveerd door een aandringen van I op een sterkere verklaring alswel door het duidelijk thematische verband dat er in de visie van B bestaat tussen de buurthuisregels en de alcoholproblematiek in het algemeen. In het schetsen van die problematiek geeft B dus meer een verduidelijking dan een verklaring. Wel kan die verduidelijking ingegeven zijn door het vermoeden dat I de ernst van het alcoholprobleem onvoldoende beseft, in welke inschatting het milieuverschil tussen I en de tieners een rol zou kunnen spelen.

1.3 Een ander doet 't

A vertelt enthousiast over de zeilweken die vanuit het buurthuis georganiseerd worden: fragment 3.

De beschrijving van de zeilweek tot aan de I-interventie (6) is vrij concreet, het *je* refereert hier duidelijk aan de groep op zeilweek, met de spreker in het middelpunt. Na de vraag van I volgt een uitspraak die als verdere beschrijving van de gang van zaken op de zeilweek maar ook als generaliseerbare norm geïnterpreteerd kan worden. Hierin wordt niet het *je* gegeneraliseerd: *jij* is niet ruimer dan *je*, het lijkt integendeel eerder direct een bepaalde persoon aan te spreken, waarbij we al snel de spreker zelf als aangesprokene invullen. Het is eerder de constellatie *een ander ... dus jij* als geheel die open lijkt voor de generalisatie naar andere soortgelijke standen van zaken, mogelijk versterkt door het *gewoon* (8).

In deze generaliserende interpretatie is het mogelijk in het antwoord van A een geëxpliciteerde W(arrant) te zien daarbij analyserend volgens het Toulmin-model¹³:

- C tijdens de zeilweek moet je zelf het huishouden doen¹⁴
- D de anderen doen het ook
- W als anderen in je directe omgeving tijd besteden aan huishoudelijk werk moet jij dat ook doen.

Deze W kan nog algemener worden geformuleerd, als een soort abstract rechtvaardigheidsprincipe zoals dat in zegswijzen als *gelijke monniken ... verrat ligt*. Ook hier hebben we dus weer te maken met de situatiegebonden realisatie van een topisch bewustzijns-element. Immers juist de situatie van de zeilweek levert een gemeenschappelijk doel op waartoe volgens B met enig recht op allen gelijkelijk een beroep kan worden gedaan. Vgl. echter het veel discutabelere *een ander gaat naar school dus jij moet het ook gewoon*.

1.4 Als je kinderen hebt

De interviewers vragen de tieners "hoe ze zichzelf over tien jaar zien".

(1)	I: is dat leuk?
	A: ja heel/ hele ervaring weet je je krijgt zeilen
(2)	A: elke dag (.) nou je gaat overal naar toe weet je een discotheek
(3)	A: ( ) ah je bent met een ploeg weet je je leert helemaal
(4)	A: ah je leert ook gewoon een beetje zelfstandig worden op zo'n
(5)	A: boot hé (.) want je moet afwassen alles weet je eh koken dat
(6)	A: moet je allemaal zelf doen
	I: heb je daar geen hekel aan?
(7)	A: je hebt er wel een hekel aan maar ja een ander doet het dus jij
(8)	A: moet het ook gewoon

Fragment 3

(1)	I:	maar als je kinderen krijgt dan eh wil je stoppen met
(2)	I:	werken?
	A:	ja want eh (.) als da/ krijg je van eh (.) ja die
(3)	A:	kind/ dat eh (..) bijvoorbeeld die kind/ dat je (..) dat je
(4)	A:	werk voor je kinderen gaat dat eh (.) ongeregeld leven voor
(5)	A:	die kinderen (-) dat je /ze zien je op die tijd en die tijd
(6)	A:	niet (.) ( ) als je kinderen hebt dan vind ik dat je gewoon eh
(7)	A:	(..) bij ze moet zijn en zo dat ze goed eh (.) eh dat ze als
(8)	A:	je/ dat ziet wat ze doet bijvoorbeeld als jij weg bent
(9)	A:	en die kinderen komen thuis dat ze bijvoorbeeld vu/ lu/ lucifers
(10)	A:	pakken dat je (.) terugkomt en je huis in li/ lichterlaaie
(11)	A:	dat je da/ en dan kan je ge/ als je (.) thuis bent kan daar
(12)	A:	gewoon rekening mee houden en zo
	I:	hmm

Fragment 4

Direct aan het fragment voorafgaand heeft het meisje dat hier aan het woord is gezegd, op navraag van I, dat ze niet wil werken als ze kinderen heeft, maar wel als ze nog samenwoont om samen met haar vriend dingen te betalen: fragment 4.

In strikte zin vraagt I naar een herhaling van iets dat A al gezegd heeft. Aangezien ze in de formulering van haar vraag duidelijk maakt dat ze A prima verstaan heeft is het antwoord (voor A en voor ons) haar vraag als een vraag naar een *verklaring* van de erin herhaalde bewering op te vatten. Op zijn minst maakt I daarmee duidelijk dat die verklaring niet tot de gedeelde kennis van de gespreksdeelnemers behoort en misschien ook dat zij evt. verklaringen discutabel acht. Daarmee krijgt haar vraag voor A een potentieel uitdagend karakter in die zin dat er een kritiek op haar toekomstplannen in geproefd kan worden als zijnde onvoldoende gemotiveerd. Haar repliek krijgt daarmee een rechtvaardiger karakter.

Hoe haar preciese interpretatie van de vraag ook moge zijn, A reageert in ieder geval nogal moeizaam formulerend met een reeks verklaringen die in een verschillende mate van al gemeenheid een idee over een goed moederschap uitwerken. Daarbij valt op dat midden in haar beurt (6-7) explicitering van een algemene evidentie optreedt, een vrij plotselinge generalisatie t.o.v. de eraan voorafgaande verklaringen. Om dit verschijnsel te begrijpen hebben we een beeld nodig van de reeks verklaringen in zijn conversationele constructie. In de bespreking die nu volgt zal ik me ertoe beperken een beeld te schetsen van de complexiteit van de verklaringen in hun onderlinge verhouding, en niet het concrete formuleringproces met alle aarzelingen en correcties vandien op de voet volgen.

Daarbij gebruik het Toulmin-model als hulpmiddel. Dat zal moeilijkheden opleveren die wijzen op de beperkingen van het model maar tevens inzicht geven in de constructie van de verklaringenreeks. Ik houd me zo veel mogelijk aan de tekst en niet-geëxpliciteerde schakels zet ik tussen haakjes. Ik stel voor de beurt van A in eerste instantie op te vatten als twee redeneringen die als volgt luiden.

- C1 ja (ik stop met werken als ik kinderen krijg)
 D1 anders -gaat je werk voor je kinderen
 -krijgen de kinderen een ongeregeld leven
 -zien ze je vaak niet
 W1 (het bij D1 beschreven huiselijk leven is niet goed voor kinderen)
 C2 als je kinderen hebt moet je gewoon bij ze zijn
 D2 als je weg bent kunnen er ongelukken gebeuren; je huis kan
 wel in brand vliegen
 W2 (ongelukken moeten voorkomen worden)

Met deze structurering van A's beurt benadruk ik dat er twee min of meer parallel verloopende redeneringen in voorkomen. Ook echter wanneer men ervoor zou kiezen voor C1 C2 in te vullen zodat C2 a.h.w. met terugwerkende kracht de claim wordt bij D1 en W1, blijft het grootste analytische probleem de verhouding tussen C1 (de inhoud van het *ja* waarmee A begint) en C2, de verhouding dus tussen het handelingsvoornemen en de geëxpliciteerde moedernorm¹⁵. Als men probeert die verhouding te schematiseren stuit men op het probleem dat het met C1 als claim niet duidelijk is of C2 datum dan wel warrant is. Alleen als besloten wordt C1 op te splitsen kan C2 als geëxpliciteerde W gezien worden:

- C ik stop met werken
 D ik krijg nl. kinderen
 W als je kinderen hebt moet je gewoon bij ze zijn

Maar met constructie houden we niet meer de claim over waarom het hele verhaal begonnen is, nl. de inhoud van het jawoord waarmee A haar beurt begon. En op die manier leidt het vasthouden aan het model tot té vergaande abstracties van de realiteit. Ik stel dan ook voor C1 te handhaven en de D- resp. W-eigenschappen van C2 nader te analyseren. In een bepaalde interpretatie kan C2 nl. wel als D fungeren:

- C ik stop met werken als ik kinderen krijg
 D er bestaat (in Nederland) de verplichting voor moeders om bij hun kinderen te zijn
 W als die verplichting bestaat heb ik me eraan te houden m.a.w. die verplichting geldt ook voor mij.

Het interessante is nu dat ook deze W een bepaalde parafraze kan zijn van de oorspronkelijke formulering van C2, en dat in deze D en W in feite twee interpretaties van het *moet* in C2 een rol spelen. Twee interpretaties die verschillen in de plaats waar zij de autoriteit waarvan het *moeten* "uitgaat" situeren: in de spreker of in een daarbuiten gelegen macht¹⁶. Naar mijn mening verwijst deze dubbelzinnigheid naar een belangrijke eigenschap van deze en andere normformuleringen: je zou kunnen zeggen dat zowel het *bestaan* van de norm (de D-eigenschap) als het *van toepassing zijn* op het geval van de spreker (de W-eigenschap) als betekenselementen opgaan in de formulering van de norm¹⁷.

Nu wordt in ons fragment de dubbelzinnigheid grotendeels opgeheven door het *ik vind* (6) dat maakt dat de tweede (W-) betekenis hier lijkt te domineren. Daarmee blijft de plaats van D echter leeg. De conclusie moet dus hoe dan ook luiden dat de stap van het handelingsvoornemen en de geëxpliciteerde moedernorm in ieder geval met het model van Toulmin niet bevredigend in een argumentatief schema te brengen is. Dit i.t.t. bv. de huishoudnorm in 1.3, die vrij eenvoudig als W kon worden geanalyseerd.

Wat hier dus d.m.v. de moedernorm geëxpliciteerd wordt is niet de W van de betrokken redenering, immers W1 en W2 staan tussen haakjes. Veeleer gaat het hier om een *gegeneraliseerde versie van de oorspronkelijke claim* met toevoeging van een normatief element. Het feit dat hier zo'n versie geëxpliciteerd wordt en niet een of meerdere W's wijst erop dat voor A de moedernorm en niet de W van haar redenering de bedreigde evidentie vormt. Die norm is de voor haar vanzelfsprekende achtergrond waartegen C1, D1 en D2 hun betekenis krijgen. Een en ander doet denken aan het principe dat Scott en Lyman schetsen voor wat zij de "consultatieve spreekstijl" noemen¹⁸:

Der *konsultative* Stil wird als Sprachliche Form gewöhnlich angewandt, wenn der Sprecher nicht weist oder unsicher ist, über welches Wissen ein Hörer verfügt. Typisch für solche Interaktion ist: der Sprecher lässt, unsicher, ob sie der Hörer besitzt, Hintergrundinformationen einfließen, und der Hörer ist ununterbrochen an dem Kommunikationsprozess mit Hilfe von Zeichen und Gesten beteiligt, die andeuten, dass er das Gesagte versteht bzw. dass er mehr Hintergrundinformationen benötigt.

Wat de "Zeichen und Gesten" van de Hoorder betreft, over het non-verbale gedeelte daarvan weten we natuurlijk niets. Over het verbale deel valt wellicht op te merken dat het uitblijven van enige bevestigende reactie van I (haar eerste "minimal response" komt pas aan het einde van A's beurt, sluit die misschien zelfs af) A noopt telkens verdere verklarende informatie te verstrekken.

Dit leidt ertoe dat C2, als achtergrondinformatie geëxpliciteerd, zélf ook weer verklaard moet worden. Dit gebeurt d.m.v. D2, en daarover wil ik nog een laatste opmerking maken. Het valt nl. op dat D2 vergeleken met D1 een zeer concreet karakter heeft. Het is eigenlijk een hypotetisch voorbeeld waarmee de bij D1 genoemde elementen gespecificeerd worden¹⁹. Quasthoff spreekt in dit verband niet van datum maar van "proof"²⁰.

An additional element is found within the structure, supporting the truth of the datum. I call this element (which frequently, or even typically, is realized in the form of conversational narrative) a "proof" ("Beleg").

A legt in haar verklaringreeks dus een bepaalde opbouw van concrete en abstracte elementen: haar concrete handelingsvoornemen (C1) wordt vrij abstract ondersteund (D1), de generaliseerde versie ervan (C2) vrij concreet (D2).

Het gebruik dat ik hierboven van het Toulmin-model heb gemaakt is uiteraard allerminst ondubbelzinnig. Door dit conventionele model als uitgangspunt te nemen en te laten zien waar het tot problemen leidt heb ik alleen nog maar *ex negativo* een paar eigenschappen van de conversationele constructie van de redeneringen gedemonstreerd. Nu zijn er ook zaken die bij gebruik van het Toulmin-model buiten het gezichtsveld blijven *zonder* dat dit leidt tot duidelijke problemen bij de classificatie van verklaringen in Toulmin-termen. Daarbij denk ik vooral aan de onderlinge verklarings-, implicatie-, uitwerkings- en illustratie-relaties tussen elementen die binnen het model alle de status van Datum zouden krijgen. Deze relaties zijn alleen systematisch te analyseren door stap voor stap de in een sprekersbeurt opgebouwde samenhang te volgen. Het belang van zo'n analyse is dat slechts op die manier de argumentatieve samenhang begrepen kan worden die overeenkomt met het feitelijke *planningsproces* van de argumenterende taalgebruiker.

Tot slot nog iets over de *ideologische* betekenis van C2, waar bij ik het begrip ideologie niet in de misprijzende betekenis van "misleidende cq. ongefundeerde opvattingen over de werkelijkheid" gebruik, maar in de betekenis van een min of meer uitgewerkte vorm van praktische handelingskennis met een bepaalde maatschappelijke herkomst en bepaalde maatschappelijke effecten, waarover groepen mensen beschikken.

Het ideologisch belang van C2 ligt gedeeltelijk in de opvatting over goed ouderschap die erin wordt verwoord. Belangrijker is m.i. echter het feit dat C2 door de spreekster, de hoorder(s), door mijzelf en wellicht ook een aantal van mijn lezers/hoorders in eerste instantie als een *moedernorm* wordt geïnterpreteerd, hoewel in de feitelijke formulering niet naar het geslacht van de ouder wordt onderscheiden. En juist het *geslacht* van de zorgende ouder is het centrale thema in de ideologische strijd rond het moederschap in onze samenleving, eerder dan de *noodzaak* van zorg in het algemeen.

Nu we op dit punt zijn aangekomen kunnen we het cultuurconflict tussen I en A duidelijker formuleren. Het bestaat erin dat A I's vraag opvat als een vraag naar de noodzaak van zorg, terwijl I binnen haar perspectief A "slechts" vraagt waarom *zij* thuisblijft en niet haar man bv. Deze interpretatie van I geeft aan dat de moedernorm voor haar een evident karakter heeft: als *zij* er niet is, is er niemand om voor de kinderen te zorgen.

Overigens wordt met dit voorbeeld ook duidelijk dat de relatie tussen taal en ideologie niet alleen te analyseren is op het niveau van de expliciete formulering, maar ook en misschien juist op het niveau van maatschappelijk gecon-

- (1) I: wat eh (.) wat hadden jullie nou gedaan als jullie die advocaat
 (2) I: waren? nou als je dus eh (..) die rechter
 A: (..)in' welk stuk
 (3) I: waar je de pest aan hebt als je die moest verdedigen?
 A: ik *had*
 (4) A: hem niet eens verdedigd als ik een hekel aan iemand heb
 I: nee?
 (5) A: dan ga je hem toch niet verdedigen
 ja ma/(.) maar he als ie
 (6) I: hem niet zou verdedigen dan (.) eh dan zou dus z'n carrière
 (7) I: breken hé wat had jij dan gedaan als je die keus moest maken?
 A: ja
 (8) A: nou ik had net zo eh (.) ja (.) als ik het aangenomen had had
 (9) A: je toch verloren dus was je carrière toch al gebroken

Fragment 5

ventionaliseerde *interpretaties* van principeel meerzinnige formuleringen.

1.5 Als ik een hekel heb aan iemand

In een jongerenprogramma van Radio Stad worden twee jongens geïnterviewd over een film die ze bekeken hebben. In die film komt een advocaat voor die iemand moet verdedigen (een rechter n.b.) die duidelijk schuldig is en waaraan hij een hekel heeft: fragment 5.

In dit voorbeeld expliciteert A een stukje alledaagse normkennis (4-5). Daarbij generaliseert hij in één vloeiend uitgesproken zin van *ik* naar *je*, waarbij de uitspraak meteen een veel sterker normatief karakter krijgt: met *ik* op de plaats van het *je* kan de uitspraak heel goed opgevat worden als de beschrijving van een gewoonte van een spreker.

I brengt hier nu een ander argument tegenin (5-7), dat door A "weerlegd" wordt. Het typische is nu dat A dit tweede argument wél accepteert als kandidaat-argument en er serieus op ingaat, terwijl het eerste argument op zich andere argumenten overbodig zou kunnen maken. A echter kiest ervoor het carrière-argument zo om te formuleren dat het dezelfde conclusie ondersteunt als zijn eerste argument, nl. de conclusie dat er niet verdedigd hoeft te worden.

Dit betekent kennelijk dat het feit dat je een hekel hebt aan iemand niet in alle denkbare situaties een volstrekt afdoend argument is om zo iemand niet te verdedigen. Interessanter is de vraag naar de verhouding die de twee argumenten onderling hebben voor beide sprekers. Je zou kunnen speculeren dat I en A verschillende visies hebben op wat het sterkste argument is. I zou dan het carrière-argument preferen, A het ethische argument. Het is ook mogelijk dat I als gewiekst interviewer haar ondervraagde dwingt de zaak van twee kanten te bekijken, en eerst het ene, dan het andere perspectief aanbiedt zonder zelf een voorkeur te hebben. Dit korte fragment maakt conclusies hierover echter onmogelijk. Na (9) vervolgt de interviewer met een vraag over een ander onderwerp. De enige conclusies die we kunnen trekken is dat A een flexibel gebruik maakt van de ver-

klaringsmogelijkheden die zijn gesprekspartner hem aanbiedt, en dat verschillende verklaringstypen²¹ kunnen corresponderen met verschillende perspectieven op het besprokene van verschillende gesprekspartners, maar ook naast elkaar door eenzelfde spreker gehanteerd kunnen worden.

2 Conclusies

2.1 De hoofdlijnen uit de analyses

Vooraf wijs ik nog op twee aspecten m.b.t. de structuur en de functie van algemene evidenties waarop ik niet of nauwelijks ben ingegaan in deze lezing om de veelheid van analytische invalshoeken enigszins te beperken terwille van de overzichtelijkheid van het geheel. Ten eerste ben ik nauwelijks ingegaan op het preciese functioneren van partikels als *gewoon*, *hé* en *toch* in de formulering van evidenties. Deze woorden geven zowel een soort modaliteit van evidentie aan de uitspraak als een vraagteken, een vraag naar instemming met juist deze (kennelijk bedreigde) evidentie²². Ten tweede heb ik de gespreksorganisatorische functies van algemene evidenties buiten beschouwing gelaten, d.w.z. de manier waarop ze gebruikt worden om beurten te krijgen, te houden of af te ronden.

Ik geef nu in een paar punten kort de hoofdlijnen die uit mijn analyses naar voren komen weer.

1. In het argumenteren m.b.v. generalisaties speelt de fundamentele *meerduidigheid* van de omgangstaal als strategisch principe voor de sprekers een voorname rol²³. Hoe kort ik ook op het alom tegenwoordige *je* en de alom tegenwoordige modale werkwoorden ben ingegaan, ik kan rustig stellen dat het eerder regel dan uitzondering is dat sprekers hun preciese persoonlijke betrokkenheid bij het besprokene en de preciese herkomst van de geformuleerde normen in het midden laten, d.w.z. ter beoordeling van de hoorder(s). Het feit dat ik in dit verband spreek over een strategisch principe waarmee sprekers werken, impliceert dat ik deze meerduidigheid niet zie als een *obstakel* voor analyse maar als een van de belangrijkste kenmerken van het taalgebruik dat geanalyseerd wordt en dus

als belangrijk *object* van analyse. Dat wil ook zeggen dat argumentatiemodellen zoals dat van Toulmin alleen bruikbaar zijn voorzover ze de meerduideligheid van feitelijk taalgebruik helpen analyseren en niet voor zover ze die proberen te reduceren of elimineren. Moeilijkheden bij het in Toulminintermen classificeren van elementen van redeneringen mogen niet leiden tot de conclusie dat het model niet bruikbaar is²⁴, het materiaal niet bruikbaar²⁵, of (erger nog) de redenering niet deugdelijk.

2. In mijn materiaal generaliseren de tieners als ze door de interviewers om *verklaringen* gevraagd worden, en niet als de interviewer alleen onderwerpen initiëren en de tieners wat over zichzelf of het buurthuis laten vertellen.

De verklaringen waarom gevraagd wordt betreffen in eerst instantie *beweringen* die door tieners en een eerdere fase van het gesprek gedaan zijn²⁶. De mate van conversationeel spanning waaronder deze verklaring noodzakelijk wordt verschilt. Bij 1.1 en 1.4 heb ik bv. gesproken van een uitdagende I-vraag, in de andere gevallen niet. In alle gevallen is echter een zekere *kloof* in achtergrondverwachtingen en -kennis de interactionele grond voor de verklaring. De interviewers maken die kloof ten dele duidelijk in hun vraag en hun verdere conversationale gedrag tijdens de beurten van de tieners, maar uiteindelijk is de inschatting van de geïnterviewde m.b.t. de kloof bepalend voor de geproduceerde verklaring.

Het is binnen dit globale pragmatische kader dat generalisaties in hun functie begrepen kunnen worden. Sprekers proberen hun geval te plaatsen binnen een groter geheel dat hun geval steun verleent. Dit groter geheel kan een (min of meer) erkende maatschappelijke norm zijn of een (min of meer) erkend beeld van een maatschappelijke realiteit. Op het intern-structurele niveau van de redenering kunnen de generalisaties als W fungeren (1.3), maar ook als D (1.2) of als gegeneraliseerde C (1.4). Op dat niveau is de functionele overeenkomst tussen de hier besproken gevallen dus niet te begrijpen.

3. Er worden natuurlijk niet alleen beweringen verklaard, maar in tweede instantie ook (het doen of laten van) de in die beweringen besproeken *handelingen*. En die verklaringen verwijzen naar de ideologische elementen, naar de stellingen en handelingsvoorschriften die ook ongezegd het dagelijks leven structureren²⁷. En in ons geval is er een vrij duidelijk verband tussen de thematische hoofdlijn in de geproduceerde verklaringen en het dagelijks leven van de sprekers. De tieners zetten zich af tegen vernielingen (1.1), drankmisbruik (1.2) en een "ongeregeld" huise-lijk leven (1.4), zaken die zij kenmerkend in hun omgeving regelmatig aantreffen²⁸. Daartegenover benadrukken zij waarden als volwassenheid (1.1) en onderlinge verantwoordelijkheid (1.2, 1.3 en ook 1.4). Deze waarden lijken nogal belichaamd te worden door het leven op en via het buurthuis. Tot zover kort over de maatschappelijke achtergrond van de geformuleerde verklaringen.

Belangrijk is echter dat die maatschappelijke "achtergrond" zelf mede geconstitueerd en dus beïnvloed wordt door het *conversationeel* functioneren van de verklaringen. Dit omdat die verklaringen mede *tot stand komen* in de dagelijkse gesprekken waarin mensen zichzelf en anderen

rekenschap geven van handelingen en *ervaringen interpreteren*. Beslissend daarbij is dat de erin voorkomende stellingen en handelingsvoorschriften nooit volstrekt eenduidig "bijegebracht" zijn en evenmin zo worden geformuleerd. In die zin bestaan er geen buitentalige "denkschema's of "bewustzijns-elementen" die slechts geverbaliseerd hoeven worden om conversationeel te functioneren. Het constitutieve van de conversationale activiteit m.b.t. wat er precies aan verklaringen tot gelding komt blijkt duidelijk uit de fundamentele contextafhankelijkheid van omgangstalige betekenissen (zie 1. in deze par.) en de pragmatische inbedding ervan (2.).

2.2 Onderzoek naar argumentatie

In het onderzoek dat in Nederland naar argumentatie gedaan wordt, m.n. door taalbeheersers die regelmatig in het Tijdschrift voor Taalbeheersing publiceren, wordt een aantal abstracties²⁹ gehanteerd die ik hierboven achterwege heb gelaten. Ik wil kort zeggen welke abstracties dit zijn en waarom ik ze niet zinnig vind.

Die abstracties betreffen: 1. De maatschappelijke posities en ervaringsachtergronden van de gespreksdeelnemers en de verhouding daartussen. 2. De specifieke gespreks-situaties waarin geargumenteed wordt en de rollen en regels die daarin gelden. 3. De formulering, d.w.z. de preciese talige realisatie van een redenering³⁰. Samengevat lijkt dit onderzoek te handelen over ervarings- en belangeloze taalgebruikers die op een onbewoond eiland over de waarheid discuten in een van omgangstalige smetten gezuiverd esperanto. Ik zeg daar bij dat men niet denkt dat de werkelijkheid zo in elkaar zit, maar dat men deze uitgangspunten noodzakelijk acht voor systematisch onderzoek. Het materiaal waarmee men werkt bestaat in het algemeen uit eigen voorbeelden en schriftelijke teksten uit de media. Hiermee wordt het object van de argumentatietheorie uiteraard ver verwijderd van de dagelijkse praktijk van argumenteren. Het lijkt er vaak op dat taalbeheersers de gepretendeerde eigenschappen van één bepaald taalgebruiksgenre, nl. de openbare discussie, in het achterhoofd hebben als zij spreken over argumenteren in het algemeen. Dit correspondeert met het verabsoluteren van de *informatieve* taalfunctie³¹. In de feitelijke gesproken argumentaties die ik analyseer blijkt dat niet zinvol van informatie-overdracht kan worden gesproken als men daar niet bij betreft dat de informatie taalgebruikers en hun wereldbeelden representeert en specifieke pragmatische functies vervult. Daarnaast heb ik willen aangeven dat gedetailleerd kijken naar de formulering onmisbaar is als men wil begrijpen hoe generaliserende argumentaties in hun werk gaan. Ik citeer de ethnomethodoloog Moerman³²:

Without being able to show speakers orienting to and consequentially features of talk, without being able to point to the effects of one person's utterances on another, we have had no principled ways of demonstrating how context, strategy and situated interactive concerns affect actual argument. For those observation that have been made (M. verwijst hier naar het werk van Perelman, HP),

there has been no way of distinguishing between the observer's ingenuity and the rules of language use actively employed by men going about their practical concerns.

Wanneer het er niet om gaat theoretische constructies aan de werkelijkheid op te dringen maar praktisch werkzame principes m.b.t. het argumenteren op te sporen, worden de door mij genoemde abstracties onhoudbaar.

Voorzover het naast deze primaire contextgerichtheid toch nog zinnig is te spreken over een argumentatieve "inhoud" los van de specifieke realisatie daarvan, moet deze inhoud niet zonder meer als een argumentatief schema begrepen worden (bv. als een analogie of een voorbeeldredenering) maar als een ideologisch element dat structureel verbonden is aan bepaalde maatschappelijke ervaringen en posities.

Ondertussen worden de abstracties ook niet voor niets gemaakt, tenminste niet alleen met het oog op analytische doelen. Immers zonder rigoreuze abstracties wordt het een stuk moeilijker, zo niet zichtbaar absurd, universele normen m.b.t. de aanvaardbaarheid van argumentaties of argumentatief gedrag op te stellen. De suggestie van contextonafhankelijke normen is gevaarlijk, omdat zij ontkent dat normen in de praktijk altijd binnen een context functioneren, of het nu dagelijkse of wetenschappelijk opgestelde normen zijn. Je kunt zeggen dat juist de suggestie van contextonafhankelijkheid verwijst naar een bepaalde context, nl. die van een als universeel gepostuleerd burgerlijk- democratisch ideaal van redelijkheid en explicietheid. Het problematische van dat ideaal is dat het de feitelijke bepaaldheid van argumentatief gedrag denkt te kunnen negeren om er iets "beters" voor in de plaats te stellen.

Naar mijn mening is het *praktisch* functioneren van normen m.b.t. argumenteren in argumentatieve spreek-situaties, waaronder ik ook begrijp al of niet uitgesproken conflicten rond die normen, een belangrijk analytisch aandachtspunt. Daarbij gaat het erom "vaardigheden" die sprekers al praktisch hanteren te reconstrueren en te expliciteren, met het doel daar uiteindelijk reflectie op mogelijk te maken. Maar dat is natuurlijk iets heel anders dan het codificeren van "nieuwe" vaardigheden zonder systematisch aandacht te besteden aan datgene wat er al is aan gepraktizeerde vaardigheden.

Noten

1. Quasthoff (1978) onderscheidt nog enkele andere typen algemene evidenties, zoals *slogans*, *spreekwoorden* en *stereotypen*. Maar naar mijn mening zijn de definiërende criteria van haar typologie nogal ongelijksoortig en is het helderder bv. stereotypen als een bepaald type wet of norm op te vatten.
2. Die bewustzijns-elementen zijn *topisch* te noemen in de zin van de algemene omschrijvingen die Bornscheuer (1977) aan het toposbegrip geeft, p. 209-211.
3. Zoals in Ehlich & Rehbein 1975.
4. Zie Scott & Lyman 1976, p. 106.
5. Ehlich & Rehbein, o.c. laten meer ruimte voor het beïnvloeden van de hoorder in hun karakteristiek van "Begründen".
6. Legenda bij de transcripten:
  - (.) korte pauze
  - (..) langere pauze
  - ( ) als niet ingevuld onderstaanbaar gedeelte, als ingevuld een onzekere interpretatie van wat gezegd is.
  - met nadruk uitgesproken
  - ? een vragende intonatie
  - / afgebroken zin of woord
7. Vgl. de manier waarop Labov & Fanshel (1977) het begrip "challenge" omschrijven: "A challenge is a speech act that asserts or implies a state of affairs that, if true, would weaken a person's claim to be competent in filling the role associated with a valued status" (p. 97).
8. Zie Bornscheuer 1977.
9. Zie mijn stuk over *Spreekstandpunten* (voorlopige titel), waarschijnlijk te publiceren in Tijdschrift voor Taal- en Tekstwetenschap 1 (1981-1982) no. 4, themanummer conversatieanalyse.
10. Met dank aan Doro Franck die mij het eerst wees op dit probleem.
11. Norrick 1980, p. 43. Vgl. ook Bornscheuer 1977, die zegt: "Einen konkreten Argumentationswert gewinnt ein Topos allerdings nicht aufgrund seiner habitualisierten Allgemeingeltung und erst recht nicht aufgrund einer dezidierten Applikation innerhalb einer konkreten Problemzusammenhangs und im Sinne einer bestimmten Argumentationsabsicht".
12. Op de meerzinnigheid in het gebruik van modale werkwoorden in algemene evidenties ga ik nog kort in bij par. 1.4.
13. Ik gebruik de Engelse termen omdat m.n. de Nederlandse term rechtvaardiging in dit verband verarring zou kunnen stichten, indien als illocutionaire karakterisering opgevat.
14. Mogelijk is hier dat de in feite door A verdedigde claim luidt *ik doe mee aan het huishoudelijke werk* en niet de normatieve variant daarvan. Hij zou dan in I's vraag iets hebben gehoord als *doe je dat echt?* In welke vraag al weer duidelijker een uitdagend element (zie noot 7) vervat is.
15. Immers het is deze samenhang die A's beurt als geheel kenmerkt en die dus verantwoord dient te worden.
16. Vgl. Kress & Hodge, 1979, p. 122 e.v.
17. Völzing 1979, p. 208-209 geeft wel een lijstje van verschillende typen verklaring (bv. d.m.v. *feiten*, d.m.v. *motieven*, d.m.v. *oorzaken*, e.d.) maar gaat niet in op de specifieke eigenschappen van de verklaringen d.m.v. *normen*.
18. Scott & Lyman, o.c. p. 93.
19. Een interessante speculatie waarop ik verder niet inga, is dat dit voorbeeld (of een ander) als in (3) (*bijvoorbeeld die kind*) gepland werd maar niet gerealiseerd.
20. Quasthoff 1978 p. 27.
21. Vgl. noot 17.
22. Beide elementen overigens weer in een naar context wisselende onderlinge verhouding, wat weer verwijst naar de fundamentele meerzinnigheid van een en ander.
23. Ethnomethodologen noemen dit de "indexicaliteit" van ieder taalgebruik. Vgl. Garfinkel & Sacks 1970.
24. Dit doen Van Eemeren, Grootendorst & Kruijer (1978, p. 168) wanneer zij een redenering in verschillende pragmatische

- samenhangen plaatsen en constateren dat D1=W2 en D2=W1. De conclusie die zij hadden moeten trekken is niet dat het model onbruikbaar is, maar dat er *contextinformatie* nodig is wil men redeneringen zinnig kunnen analyseren.
25. Op materiaalkeuze kom ik in 3.2 nog kort terug.
  26. Ehlich & Rehbein (1975) onderscheiden dit type verklaring, dat zij "Kognitive Begründung" noemen van de verklaring van een voorbije (niet-verbale) handeling (bv. ik heb het raam maar even dicht gedaan, want...) en van de verklaring van een voorgenomen handeling (ik ga zo naar huis, want...).
  27. Voor een typologie van alledaagse kennisvormen naar generalisatiegraad zie Ehlich & Rehbein 1977.
  28. L.B. Rubin (1978, p. 33) maakt binnen de arbeidersklasse onderscheid tussen een "hard-living" en een "settled-living" gedeelte. De tweede groep oriënteert zich qua leefwijze op de middenklassecultuur (ondanks het verschil in materiële positie), de eerste groep is niet bereid dan wel in staat tot deze aanpassing, waardoor verschijnselen als armoede, alcoholisme en gewelddadigheden/vernielingen aan de orde van de dag zijn. Misschien valt het zich-af-zetten van de tieners in termen van dit cultuurconflict te begrijpen.
  29. Het duidelijkst worden deze verwoord in Van Eemeren e.a. 1978, p. 32-38 (de eerste twee) en p. 97 (de derde). Maar er is reden om aan te nemen dat ook Utrechtse argumentatietheoretici deze abstracties willen hanteren. Zo wijdt Schellens (1979) er in zijn bespreking van het boek van Van Eemeren e.a. geen kritisch woord aan.
  30. Ik moet hier wel nuanceren. Van Eemeren & Grootendorst (1981) gaan weliswaar in op niet geëxpliciteerde argumenten, maar doen dit met het oog op het leveren van adviezen voor een correcte invulling van het betreffende argument. Daarbij bevelen zij de luisteraar aan uit te gaan van een 'neutrale context', en voegen daaraan toe: "Dit (deze verplichting/aanbeveling, HP) geldt met name voor de situatie waarin de spreker niet aanwezig is, een situatie die zich bij schriftelijke communicatie (mutatis mutandis) overigens vaker voor zal doen dan bij mondelinge communicatie" (p.148). Waarmee duidelijk wordt dat het hier wederom niet gaat om *analyse* maar om *reductie* van de contextafhankelijkheid. Eufemistisch wordt daarbij opgemerkt dat de meeste gesproken argumentaties op die manier überhaupt niet voor behandeling in aanmerking komen. Verder ben ik uiteraard benieuwd naar de lezing van T. Kruiger op dit congres. In de samenvatting van die lezing klinkt zeker een bewustzijn door van de kloof tussen argumentatieschema's en feitelijk argumenteren. Ik ben alleen wat sceptisch over de mogelijkheid de kloof te dichten door 'betere' schema's te ontwerpen.
  31. Vgl. Van Eemeren 1979, p.319.
  32. Moerman 1973, p.194.
- Eemeren, F.H. van: 'Object en doelstelling op herhaling'. *Tijdschrift voor Taalbeheersing* 1 (1979), p. 314-327.
- Eemeren, F.H. van & R. Grootendorst: 'Verzwegen argumenten'. *Tijdschrift voor Taalbeheersing* 3 (1981), p.130-156.
- Eemeren, F.H. van, R. Grootendorst & R. Kruiger: *Argumentatietheorie*, Utrecht enz., 1978.
- Ehlich, K.& J. Rehbein: *Begründen*. Arbeitspapier Seminar für Allgemeine Sprachwissenschaft.. Düsseldorf, 1975.
- Ehlich, K.& J. Rehbein: 'Wissen, kommunikatives Handeln und die Schule'. In: H. Goepfert (hrsg.): *Sprachverhalten im Unterricht*. München, 1977, p. 36-114.
- Garfinkel, H. & H. Sacks: 'On formal structures of practical actions. In: J.C. Mc Kinney & E.A. Tiryakian (eds.): *Theoretical sociology*. 1970, p. 337-366.
- Kress, G. & R. Hodge: *Language as ideology*. London, 1977.
- Labov, W. & D. Fanshel: *Therapeutic discourse*. New York, 1977.
- Moerman, M. : 'The use of precedent in natural conversation: a study in practical legal reasoning' *Semiotica* 7(1973), p. 193-218.
- Norricks, N.R.: 'Nondirect speech acts and double binds'. *Poetics* 10 (1980), p. 33-47.
- Pander Maat, H.: 'Spreekstandpunten' (voorlopige titel). *Tijdschrift voor Taal- en Tekstwetenschap*. 1(1981-1982), no. 4 (nog te verschijnen).
- Quasthoff, U.: 'The uses of stereotype in everyday argument' *Journal of pragmatics* 2 (1978), p. 1-48.
- Rubin, L.B. : *Pijn en moeite*. Baarn, 1978.
- Schellens, P.J. : 'Argumentatietheorie door F.H. van Eemeren. R. Grootendorst en T. Kruiger' (boekbeoordeling). *Tijdschrift voor taalbeheersing* 1 (1979) p.97-101.
- Scott, M.B. & S.M. Lyman: 'Praktische Erklärungen'. In: M. Auwärter, E. Kirsch & K. Schröter (hrsg.) : *Seminar: Kommunikation, Interaktion, Identität*. Frankfurt, 1976, p. 73-114. (oorspr. 'Accounts'. *American Sociological Review* 33 (1968), p.46-62.
- Völzing, P. : *Begründen, Erklären, Argumentieren*. Heidelberg, 1979.

Literatuur

Bornscheuer, L. : *Zehn Thesen zur Ambivalenz der Rhetorik und zum Spannungsgefüge des Topos-begriffs*. In: H.F. Plett: *Rhetorik*, Fink Verlag München, 1977, p. 204-212